



ורכב מאמינים

עלון שבועי מבית בני אמונים

מאוצרות אמונים

פניני אמן ותפלה בפרשה

יושבי המזרח נדחקו לאחור

"ויקרא משה להושע בן נון יהושע" (יג טו)

דין תורה מענין הזדמן לפתחו של רבי יעקב שמשוון משפייטובקה:

באחד מבתי הפנסת בקושו הגבאים להרחיבו לכיוון מזרח, באמצעות הריסת כתל המזרחי ובנייתו מחדש במרחק מה ממקומו הקודם. עם סיום עבודות ההרחבה נוספו כמה שורות במזרח בית הפנסת, ואילו ספסלי המזרח המקוריים נדחקו לאחור.

יושבי המזרח הותיקים שמצאו עצמם לפתע יושבים במרכז בית הפנסת תבעו מהגבאים לקבע את מקומם בקדמת בית הפנסת כבראשונה, בטענה כי הישיבה בכתל המזרח היא בחזקתם. הגבאים טענו לעצמם כי מקומם הקבוע נותר על כנו, ואם רצונם לעבר לספסלים החדשים שבקדמת בית הפנסת, עליהם לשלם על כך טבין ותקילין בפעריף החדש שנקבע בידי הגבאים.

רבי יעקב שמשוון הקשיב בתשומת לב לטענותיהם, ולבסוף פסק לטובת הגבאים, תוך שהוא מסתייע מהפסוק שלפנינו, וכדלהלן:

בירושלמי (סנהדרין ב ו) הובא כי האות יו"ד נוספה לשמו של יהושע כפצאי על עקירתה משמה של שרה אמונו כשהשתנה משרי לשרה. והנה לכאורה היה מקום להבין: וכי מתקנים עולה בעולה? הלא מחמת תוספת זו נדחקה האות ה"א שעד כה היתה הראשונה בשמו של ה'הושע' והעברה למקום השני, אחרי האות יו"ד?

אלא בודאי יכולים אנו להסיק מכך, כי אף שהוסיפו יו"ד לפניה, כל עוד נותרה האות ה"א במקומה אין היא יכולה לטעון מאומה. "אף אתם", פנה הרב לתובעים, "הרי נותרתם במקומכם הראשון, ומה אכפת לכם אם נוספו עוד כמה "יוד"ים" [ההודים] לפניכם...?"

שמעונות טובות - רזין דארקיתא' ד ג ר

תפלה בשם אומרה מביאה גאולה

"ויאמר ה' סלחתי כדברך" (ד טו)

היה זה בליל יום הכפורים. עם סיום אמירת כל נדרי, טרם אמירת הפסוק: "ויאמר ה' סלחתי כדברך" פנה רבי לוי יצחק מברדיטשוב

'אמן' שחפץ בנו ה'

"אם חפץ בנו ה' והביא אתנו אל הארץ הזאת ונתנה לנו ארץ אשר הוא זבת חלב ודבש" (ד טז)
יש להבין הכיצד הסתפקו יהושע וכלב "אם חפץ בנו ה'" - להורישנו את הארץ אחר שהבטחנו על כך? תמיהה זו מתחדדת בפרט לפי הידוע שכל מטרת הפורגלים היתה להטיל ספק בירושת הארץ, ככתוב (דברים א כז): "בשנאת ה' אתנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו?"

מבאר רבי יעקב צבי מקלנבורג:

תבת "אם" שכתבה בפסוק זה אינה מתפרשת כתנאי, אלא היא משרש 'אמן', כלומר 'אמת'; "אם חפץ בנו ה'" - אמת שחפץ ה' בנו, ובודאי שיריש לנו את הארץ המבטחת.

ה'כתב והקבלה' בראשית כח כ; במדבר יד ח

וקרא לעבר המתפללים: "הן אמרו חכמים (אבות ו): 'כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם'. הבה נאמר אפוא דבר בשם אומרו ונחיש את הגאולה, ומיד זעקו: 'ויאמר ה' סלחתי' כדברך."

יכותא דאברהם וארא

'יום לשנה כנגד יום לשנה'

"יום לשנה יום לשנה תשא את עונתיכם" (ד לד)

מפני מה כה החמיר הקדוש ברוך הוא במשפטם של ישראל - 'שנה תמימה' - כנגד כל יום שחטאו? באר רבי אליעזר אשכנזי:

דוקא מתוך חמרתו של ענש זה השפעה טובה גדולה לישראל לדורי דורות. שכן מכת המשג 'יום לשנה' זכינו ליום הכפורים שבו ביום אחד מתפירים לישראל העוונות שעשו במשך שנה תמימה, ככתוב (ויקרא טז לד): "הייתה זאת לכם לחקות עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה."

בזאת נוכל להבין את הסבה שכפל הכתוב שלפנינו: "יום לשנה יום לשנה"; בני ישראל נענשו ב: "יום לשנה", אולם בכך זכו לטובה שתמשך לדורי

דורות; "יום לשנה", שבו "תשא את עונתיכם" - יכפרו להם עוונות השנה כלה.

על כך התפלל משה רבנו בפזמור 'תפלה למשה': "שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה" (תהלים צ טו); "שמחנו בכך שתתן לנו יום לשנה שבו יתכפרו לנו עוונות השנה כלה, כנגד 'שנות ראינו רעה' - ארבעים השנים שנותנו במדבר כענש בגין חטא הפורגלים - 'יום לשנה'.

מעשי ה'

תשובה שאינה לשים שמים אינה מתקמת

"וישכמו בבקר ויעלו אל ראש ההר לאמר הנונו ועי לינו אל המקום אשר אמר ה' כי חטאנו; ויאמר משה למה זה אתם עברים את פי ה' והוא לא תצלח" (ד מ-מא)

הן בני ישראל התחרטו והודו: "כי חטאנו, ומדוע לא התקבלה תשובתם?"

רבי יעקב אהרן יגובסקי אב"ד אלכסנדר, פרט זאת על פי יסוד ששמע מרבו הרבי ר' בונים מפשיסטה:

הנה, על דוד המלך מצינו (שמואל ב' יב ג) שמשך התודה ואמר: "חטאתי לה", מיד נענה ואמר לו נתן הנביא: "גם ה' העביר חטאתך לא תמות". ויש להבין מדוע אנו, גם לאחר שאנו מתוודים פעמים כה רבות ביום הכפורים בכמה לשונות ודוי ובאופן מפורט, איננו נענים מיד בכפרה? ובאר הרבי ר' בונים: כאשר התודה דוד ואמר 'חטאתי' לא בא לנקות עצמו מחטא וענש, כי אם לקבל עליו דין שמים באהבה ככל אשר יושת עליו. אנו לעומתו מדמים בנפשנו כי באמרנו 'אשמונו' - כבר נמחלו עוונותינו, ובאמרנו 'בגדנו' כבר מכרחים אנו לקבל על טוב... לפיכך אין זו תשובה המתקבלת כראוי.

בכך נבין את הסבה שתשובת המעפילים לא התקבלה, מפני שהם הוכיחו במעשיהם כי אינם מתוודים על החטא ומקבלים דין שמים באהבה, אלא שמתוך שרצו לזכות להפנס לארץ ישראל, אמרו: "הנונו ועלינו אל המקום אשר אמר ה' כי חטאנו". בהניחם כי בזכות דוים ימחל עונם, והם יוכלו לעלות לארץ ישראל. משכך השיב להם משה: "הוא לא תצלח" - תשובה כזו אינה מתקבלת.

בית יעקב פר' פינקס

בספרו 'נדחי ישראל' (פ"ה) מחשב החפץ חיים את סך האמינים שיכול האדם לצבר מדי יום בתפלת שחרית, ואלו דבריו:

"אם יתפלל בצבור, יתרבה לו עוד כמה עשריות מצוות בכל יום מאמינים שעונה על כל ברכה וברכה ששומע, והם: ט"ז של ברכות השחר, ועוד ד' אמינים עד שמונה עשרה, וי"ט אמינים של חזרת הש"ץ, ועוד כמה אמינים של הקדישים שיש בכל תפלת צבור, שעולה קרוב לששים אמינים מתפלת שחרית לבד, וגדול זכות השומר לענות אמן על כל ברכה ששומע..."

נדחי ישראל פ"ה

נששים אמנים בתפלת שחרית...



יגדל' (ח): העקר השביעי - עליונות נבואת משה רבנו

משה רבנו - בחיר הנביאים

במלים "לא קם בישראל כמשה עוד, נביא ומביט אל תמונתו" - מבטא המשורר את העקר השביעי, הקובע שדרגת נבואתו של משה רבנו היתה למעלה ממדרגת נבואתם של כל הנביאים. שכן משה רבנו השיג את המעלה העליונה ביותר במדרגות הנבואה - מדרגה שאליה איש מבין הנביאים לא זכה להגיע, הן אלו שהיו לפניו והן אלו שהיו אחריו. וכן מבאר הרמב"ם עקר זה (פה"מ סנהדרין, הקדמה לפ"ח): "והוא שנאמין כי הוא [משה רבנו] אביהם של כל הנביאים, אשר היו מלפניו, ואשר קמו מאחריו, כלם הם תחתיו בפעולה. והוא היה הנבחר מכל מין האדם, אשר השיג מדיעתו ותברך, ויתר ממה שהשיג או ישיג, שום אדם שנאמין או ישמא."

אף מלך המשיח שלבואו אנו מצפים בכל יום, לא יגיע למדרגת משה רבנו. כפי שכתב הרמב"ם (תשובה ט"א): "שאוותו המקלף שיצמד מארץ דוד בעל חקבמה יהיה יתר משלמה, ונביא גדול הוא חקוב למשה רבנו."

עקר אמונה זה נלמד מן התורה. שכאשר דברו מרים ואהרן על משה ואמרו (במדבר י"ב): "הרמק אף במשה דבר ה' הלא גם בנו דבר", ובכך השווו את נבואת משה רבנו למשה רבנו. התנגדה אליהם הקדוש ברוך הוא וגלה להם כי דרגת נבואתו של משה עליונה על דרגת כלל הנביאים. ככתוב (שם פס' ו-ח): "אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו; לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא; פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידת ותמנת ה' ביטי". באותה שעה נתגלה עקר אמונה זה, ונאזן אליה כל מי שישמע את דברו נבואתו של משה רבנו הנביאים, הרי הוא כופר באחד מעקרי הדת (קצר הערות באורי אגדות י"ב).

על רום מעלת נבואתו של משה רבנו חוזרת התורה ומעידה אף לקראת סיומה (דברים לד'): "לא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים".

הבדלת משה רבנו משאר הנביאים

הרמב"ם (שם, ביסודי התורה י"ז) מונה ארבעה הבדלים בין מדרגת נבואת משה רבנו למדרגת נבואת שאר הנביאים:

- א. כלל הנביאים הגיעה הנבואה באמצעות מלאך, ולפיכך הם ראו את נבואתם באמצעות חיון של מלאכים וחידות. לא פן משה רבנו שאליה הגיעה הנבואה מאת הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו ולא כל אמצעי, ולפיכך היתה הנבואה נגלית לפניו בבהירות גמורה, ככתוב (במדבר י"ג): "פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידת ותמנת ה' ביטי". וכן הגדירו זאת חכמים בברייתא (בבבא מצ' ט"ז): "כל הנביאים נסתפלו באספקלריא שאינה מאירה, משה רבנו נסתפל באספקלריא המאירה".
- ב. על כל הנביאים היתה הנבואה שורה מתוך שנה, וגם כאשר התנבאו בשעות היום, טרם קבלת הנבואה נפלה עליהם תרדמה. משה רבנו היה מתנבא כשהוא ער ומוקד, ככתוב (במדבר י"ז): "והוא שנאמין כי הוא [משה רבנו] אביהם של כל הנביאים, אשר היו מלפניו, ואשר קמו מאחריו, כלם הם תחתיו בפעולה. והוא היה הנבחר מכל מין האדם, אשר השיג מדיעתו ותברך, ויתר ממה שהשיג או ישיג, שום אדם שנאמין או ישמא."
- ג. בשונה מכל הנביאים שבשעת קבלת הנבואה נתחלו לחזוניהם ונאזו אותם

מוך, רתת ורעה, על משה רבנו מעיד הכתוב (שמות לג י"א): "ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו. ומבאר הרמב"ם (ביסודי התורה שם): "כמו שאין אדם נבהל לשמע דברי חברו, כך היה כח בדעתו של משה רבנו להבין דברי הנבואה והוא עומד על עמדו שלם".

ד. כל הנביאים אינם מסגלים להתנבא בכל עת שירצו. לעתים יכולות לחלף על נביא כמה שנים בלא שיזכה להתנבא כלל. לא פן משה רבנו; בכל עת שחפץ היתה הנבואה שורה עליו, כפי שמצינו שאמר לשמאים שבקשו לקים פסח שני' (במדבר ט"ח): "עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם" (רמב"ם שם). הגר"ח מברסקו הוסיף ודרש מפסוק זה כי משה רבנו יכול היה לשאול את הקדוש ברוך הוא על כל ספק שהתעורר לו, מה שאף למלאכי השרת אין אפטרות לעשות (הגר"ש מבית לוי עמ' קעה).

משה עלה למרום

על ההבדלים שבין משה לשאר הנביאים רמז המשורר באומרו: "לא קם בישראל כמשה עוד" - אין עוד נביא שהיה מתנבא כמשה בהיותו קם, דהיינו ער ועומד, כאשר ידבר איש אל רעהו, שכן כל הנביאים התנבאו מתוך שנתם. כמו כן אין עוד מי שזכה למדרגת "נביא" [לשון דבור, כמו יב' שפתיים], שהיה הקדוש ברוך הוא מדבר עמו: "פה אל פה", ועוד, שנגוד לשאר הנביאים שמראות הנבואה נגלו אליהם בדרך של משלים וחידות, משה רבנו העפיל למדרגת: "ומביט אל תמונתו", ככתוב: "מראה ולא בחידת ותמנת ה' ביטי" (פי' ע"י יסודי שפסדור א"צור הפלוחות).

עוד יש שבאר הפלוחות הנבואה נחלקת לשתי דרגות: האחת היא השגה אלקית המצטרפת ושורה על נביאים בארץ - הדרגה שלה זכו כלל הנביאים. והשנייה היא הדרגה שלה זכה רק משה רבנו, שהנבואה מעלה את המתנבא לשמי רום, וכפי שמעידה התורה שמשה עלה למרום. העקר הקודם: "שפע נבואתו נתנו אל אנשי סגלתו ותפארתו" מתניח לדרגת כל הנביאים, שהקדוש ברוך הוא שופע עליהם כשפע נבואתו בהיותם בארצות החיים. העקר השלישי מתניח לדרגת משה רבנו שזכה להנבואה העליתה אותו לשמי מרום, "ומביט אל תמונתו" (סדור דברי שלום עמ' ט).

כל דבריו של משה - דברי תורה

הגר"ח מברסקו אמר כי מלבד עצם עליונות השולת הנבואה שזכה משה על פני שאר הנביאים, אף לדברים שנאמרו מפי משה יש מעלה על דברי שאר הנביאים; וכפי שמצינו שבעוד שדברי הנבואה שנאמרו מפי הנביאים מכנים "דברי קבלה", דברי נבואתו של משה מכנים "דברי תורה" והם קיימים לעולם - עליהם אין להוסיף ומהם אין לגרע (הגר"ש מבית לוי עמ' קעו).

על פי דבריו יש שבאר כי לקד אנו מכונים בסדר בתי הפיוט: "שפע נבואתו נתנו..." - אל כל הנביאים, ואולם: "לא קם בישראל כמשה עוד נביא..." עבדה המתבטאת אף בכך ש: "תורת אמת נתן למו א-ל על יד נביאו נאמן ביתו" - שכל דבריו היו דברי תורה (קצר' מורה"ב לב-לג עמ' פ"ז).

לא קם בישראל כמשה עוד נביא שדבר עמו הקדוש ברוך הוא "פה אל פה" ואף לא נביא שזכה להגיע לדרגת ומביט אל תמונתו בבהירות גמורה

ר' אליהו נענה בתפלת המנחה

הספור שאנו מביאים לפניכם התרחש לפני כמה שנים באחת מהקהילות החרדיות בדרום הארץ והוא ספר מפי בעל המעשה, ר' אליהו א. אברך יקר השוקד על תלמודו בעמל ובגייעה מתוך הדחק.

באחד הימים, כאשר שב ר' אליהו לביתו הקטן והצניע לעת ערב, קבלה את פניו שולית מים עכורים. מסבר פניהם של בני ביתו הבין כי דבר מה התרחש. הוא התענין בעדינות, והתשובה שקבל לא נעמה לאוזניו כלל; מתברר כי מוכנת הכביסה שברשותם, זו שנקנתה אף לפני כחמש שנים במחירי ההדמנות התקלקלה והשפיתה ממלאכתה.

ר' אליהו, שהיה בעל ידע טכני מינימלי, לא התעצל. הוא התכופר במתח למכונה ונסה לבחון את התקלה, אולי יצליח לתקן אותה בכוח עצמו. נסה בכה ובה, אך עד מהרה התברר לו כי מדרב בתקלה חמורה בלאגר, הלא הוא המסב שצלי נשען תף המכונה בעת סיבוב.

כדי לסבר את האזן נצו כי היתה זו מכונה מאיכות ירודה שנקנתה חזל וחייה הקצרים היו רווי תקלות. במהלך בולט השנים שעשתה גביהם הספיק ר' אליהו להוציא על תקון התקלות התכופות שארעו בה, סכומים שעלו לכדי כפל שויה. זאת מלבד התקלות שהצליח לתקן בכוח עצמו.

התקלה הנוכחית היתה בבחינת 'הקש ששבר את גב הגמל'. כל טכנאי מתחיל יודע כי החלפת מפכים במכונה ישנה אינה שווה בדרך כלל את מחיר המכונה, על אחת כמה וכמה כשמדבר במכונה שפגו...

לר' אליהו ארכו לא יותר מכמה דקות לעכל את העבודה; עליו להשיג מכונה חלופית ובמהירות. במחשבה שניה, מצפנו לא אפשר לו לשוב על השעות הקודמת ולרכש גם הפעם מכונה מאיכות ירודה. גם בני ביתו רמזו לו כי הפעם יהיו מאכזיבים להשקיע במכונה איכותית, כזו שפסעל כמו שצריך ולא תשבת כל פרק זמן מחמת תקלה כזו או אחרת.

ר' אליהו שחיי התנהלו בצמצום, ואף בקושי היה לו פד' כסווי צאות היום-יום, לא ידע מאין בא עזרו. מכונת כביסה איכותית חדשה עולה לכדי סכום שאין בגדו, ומכונה משמשת - מהיכן ישיג?

הוא המתין יום ועוד יום תוך שהוא משתעשע במחקה שאולי תפל לדין מציאה מן השמים; מכונה יד שניה במצב טוב, ואולי אפילו מכונה חדשה שתעש לו פחות מכדי שניה. אלא שלאחר שחלף שבוע והישועה בוששה מלבוא, ערמות הבגדים המללכיים הלכו ונבהו, והארונות התרוקנו מכל הבגדים המכבדים, הזכירו לו בני ביתו בעדינות כי אי אפשר להתמתין יותר; עליו להשיג עוד היום מכונה חלופית.

בשעת אחר צהרים מקדמת פסע ר' אליהו ברגלים כושלות לעבר היכל הכולל שבו למד. מוח קדח ומחשבות, מהן מציאות ומהן יצירות. כל מעיניו היו נתונים לשאלה האלמותית - "כסף מבלו?"

נותרו כמה דקות עד לתפלת המנחה הפותחת את סדר שני' ר' אליהו ישב במקומו בהיכל הכולל ראשו נתקף בידי והוא מהרהר במצבו העגום. ולפתע הבזיק הבנק במוחו; הן תפלת המנחה היא שעה מסגלת. ומי שעה לאליהו הנביא בתפלת המנחה, יענה גם לו, לאליהו האברך, בתפלתו.

תפלת המנחה עברה עליו בהתרוקמות הנפש. הוא השקיע בה את כל כחו, ובמהלכה אף שטח תפלה זכה מעמק לבני הכל-יכול כי ישלח לו את דירתו מקדש ומציאו לו את האפשרות לשלם את בני ביתו במכונה חדשה הראייה לשמה. כזו שתשרת אותם נאמנה לארץ ימים בלי תקלות.

הקומו התעשש לקבל מכונה חדשה, ואני נותרתי 'תקוע' עם מכונה תקינה לחלוטין אף כזו שבשום אופן לא אוכל למוכרה כחדישה. כבר אמרתי שאני מתעסק במכונות שאינן מגדרות פחדות. מכונה הזו היא נטל שבבילי ותופסת מקום במשאית הקטנה שלי. אני מכרח להפטר ממנה כמה שיותר מר. תוכלו לקחת אותה בתשלום סמלי ושיהיה לכם לבריאות...

האיש סים את דבריו והמתין לאשורי. בקושי הצלחתי להסתייר את שמחתי. שלמתי לו כמה מאות שקלים בעד מכונה ששווה כמה אלפים, והוא העלה לי את המכונה עד לביתי.

ר' אליהו ובני ביתו זכו לראות בחוש את גדל פכה של תפלה, ולא נותר להם אלא להודות לקדוש ברוך הוא, הן ומפרנס לכל, והקורב לכל אשר לקראוהו באמת.

ממשנתה של תורה, בשלח תשע"ד